

BAS LUBBERHUIZEN

Herman Vuijsje

Op weg naar Vladivostok

Achter Russische façades

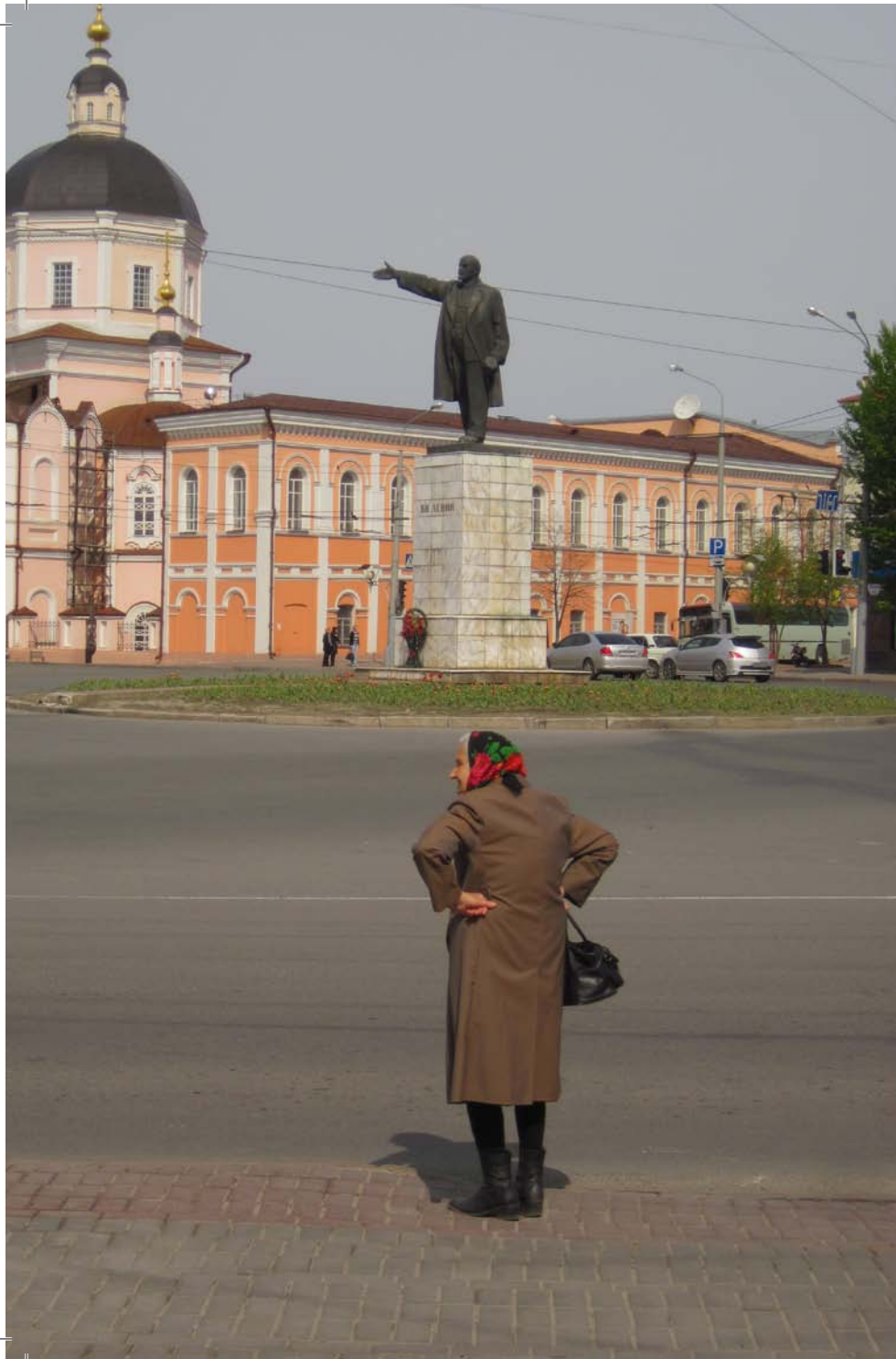
Op weg naar Vladivostok
Achter Russische façades

Herman Vuijsje

Voorpublicatie

*Deze voorpublicatie
wordt u aangeboden
door uitgeverij
Bas Lubberhuizen*

UITGEVERIJ BAS LUBBERHUIZEN

Daljnij Vostok: *het Verre Oosten* Chabarovsk

- 5 Stel, je weet niet waar je bent. Het is warm, je ziet een prachtige boulevard die zachtjes afloopt naar een majestueuze rivier. Om je heen voorname gebouwen die getuigen van een lang volgehouden welvaart en bloei. Dichter bij de rivier maken de glanzende hoge gebouwen plaats voor bakstenen handelskantoren van rond de vorige eeuwwisseling, voorbeeldig gerestaureerd. Regelmatig komen sproeiauto's voorbij die de rijweg van de laatste ongerechtigheden ontdoen.

Dit moet de Côte d'Azur zijn. Of anders San Francisco. Ook deze stad is op heuvels gebouwd, met brede straten waar een nostalgisch trammetje doorheen rijdt. De rivier is even breed als de Golden Gate, met dit verschil dat de overkant hier zorgvuldig is vrijgehouden van bebouwing – er is alleen strand en taiga te zien.

Chabarovsk is de enige grote stad in Ruslands Verre Oosten die nooit op slot ging voor vreemdelingen. Een zelfbewuste en kosmopolitische metropool, die steeds de rugwind heeft gehad van de nabijheid van China en de Pacific. Het verschil met het gebied dat we met de BAM-spoorlijn doorkruisten, dat we in Komsomolsk achter ons hebben gelaten, kon niet groter zijn.

De middag na onze aankomst zitten we op een terras aan de drukke Moeravjov-Amoerskistraat en voelen ons provinci-aaltjes. Ik maak foto's van het trottoir – subtiel van materiaal en kleurkeuze en ook weer feilloos onderhouden – om in Amsterdam te laten zien. Vergeleken hierbij zijn het Damrak en de

Zuidas modderige zandpaden ergens in de Derde Wereld.

Elegante vrouwen klikklakken voorbij, beschaafd uitdagend. Mannen van het eerder beschreven penozotype zie je hier bijna niet meer, we hebben ze achtergelaten in Moskou en omstreken. Dit is Azië, energiek en zelfverzekerd. Zelf komen we maar langzaam en puffend vooruit: de stad smelt haast onder een hittegolf van tegen de veertig graden.

6 We zoeken verkoeling aan de Stadsvijver, een sierlijk vormgegeven waterpartij met wandelpromenade; de paviljoens, lantaarnpalen en hangende bloembakken zijn splinternieuw en rechtstreeks uit Japan afkomstig. We zien hoe een uitgebreide maaiploeg, gevolgd door een overwegend vrouwelijke harkbrigade, over een breed front oprukt om ieder grassprietje keurig bij te snijden. Elders hebben we ons ook al vergaapt aan de inspanningen om parken en plantsoenen te verzorgen. Russische steden zijn groener dan Nederlandse, veel straten hebben dubbele bomenrijen en hier en daar zijn gewoon stukjes taiga in stand gelaten, heel charmant.

Ook het schoonhouden van de stadscentra wordt ter hand genomen met een jaloers makende vastberadenheid. Overal zie je figuurtjes in oranje hesjes die zich beijveren om alle peukjes en takjes op een hoopje te vegen, zo toegewijd dat het wel lijkt of ze zich verkneukelen over iedere peuk. Er ontstaat dan een hele rij van die hoopjes, die vervolgens worden samengeveegd op een groot blik, dat dan weer in een van de vele prullenbakken wordt gelegd. Ook verstaat men hier de kunst, in Amsterdam al lang uitgestorven, om die prullenbakken op hun beurt weer te legen voordat ze uitpuilen tot mini-vuilnisbelten.

Chabarovsk imponeert ons misschien nog het meest door de manier waarop men er met de oude stadshuizen omgaat. We zien hele straten met houten woningen die de hoogbouw-*boom* overleefden. Niet vervallen en wachtend op de sloop, maar mooi opgeknapt, met bordjes van bedrijven op de deur. De flatgebouwen die er omheen staan zijn ook minder protserig en

megalomaan dan in Moskou en Tomsk. Chabarovsk is grootsteeds maar niet mateloos.

IN NIEMANDSLAND

Als de hitte ons te machtig wordt, retireren we naar ons logeeradres, een *homestay* bij het hartveroverende echtpaar Ljoeba en Michail, om liters kwas en citroenlimonade achterover te slaan en daarna onderuit te gaan voor een siësta.

7 Dat was tenminste de bedoeling, maar dan hadden we buiten onze gastvrienden gerekend. In de keuken blijft Ljoeba blini's, fruit, worst, yoghurt en andere lekkernijen voor onze neus zetten, met uitgebreide toelichting, want alles is zelfgemaakt. Op onze beurt moeten wij uitleg geven: Ljoeba wil alles weten over Nederland, van mij over wat er allemaal wel niet mag in dat rare landje, van Sya over de Nederlandse kunst. Wat blijft hangen in de taalbarrière van Russisch met een paar woorden Duits, wordt aangevuld aan de hand van een mini-atlas en een beduimelde volksencyclopedie.

Uit de woonkamer klinkt intussen de onzekere bariton van Michail, die het ene na het andere karaokelied tussen zijn ontbrekende tanden door ten gehore brengt. Deze homestay doet zijn naam eer aan!

Aanvankelijk zag het daar trouwens niet naar uit. De flat van Ljoeba en Michail ligt één blok van de Amoerski Boulevard, de elegante stadsallee waarvan de rijbanen worden gescheiden door een langgerekt, zorgvuldig onderhouden park met wandelaars en veel fietsers op de enige fietspaden die we in Rusland zijn tegengekomen. Maar toen we voor de eerste keer bij ons gastadres aankwamen, zagen we een gepantserde stalen bunkerdeur, verroest, met een cijferslot. Daarna liepen we door een donkere, smerige, met zwerfvuil bezwadderde en werkelijk allerhevigst naar pis stinkende gang naar de lift.

Voor de liftdeur stond een groepje mensen te wachten en nadat er geruime tijd niks was gebeurd, steeg er een gemompeld *Ne rabotajet* uit op en zette men zich schuifelend in beweging naar het trappenhuis. En daar gingen we, naar de elfde verdieping, over nog steeds stinkende pikdonkere trappen. Onderweg kwamen ons schimmen tegemoet met een soort mijnwerkerslamp op, het leek wel de Twin Towers op de dag des onheils. Waren het monteurs of hoorden deze spullen gewoon bij de standaarduitrusting van de flatbewoners?

8

Boven aangekomen, met zwarte handen van de trapleuningen, stuitten we op weer een verroeste stalen barrière, een traliewerk, een vieze gang, een tweede codeslot en een huisdeur. Toen die openzwaaide, stonden we in een allerliefst burgerflatje met warm onthaal en spinnende poes.

De niet begeerde reis door deze hellekrochten, die we sindsdien herhaaldelijk hebben ondernomen, vormt wel de ultieme illustratie van de bijzondere manier waarop de Russen met de openbare ruimte omspringen. Zelfs in mondain Chabarovsk, met zijn tot in de puntjes verzorgd stadslandschap, ligt het semi-openbare domein er verweesd bij.

Voor de erven, de binnenplaatsen van stedelijke wooncomplexen, geldt in veel gevallen hetzelfde. Ook daar heerst minachting voor de gemeenschappelijke leefomgeving. Waar de overheid geen verantwoordelijkheid neemt, blijkt dat zeventig jaar communisme juist geen burgers heeft opgeleverd die zich spontaan inzetten om gemeenschappelijke doelen te realiseren. Waar verantwoordelijkheid niet expliciet is toebedeeld, ontstaat al gauw een niemandsland. Letterlijk: iedereen gaat erdoorheen maar niemand 'gaat erover'.

Er bestaat maar één personage dat in staat is deze verloederings te keren: een oude vrouw – natuurlijk een vrouw! – die zich opwerpt om die verantwoordelijkheid op zich te nemen. Dat herinnert Ljoeba zich uit haar jonge jaren. Als meisje durfde zij bij haar op de binnenplaats geen rotzooi te maken, vertelt ze,

want dan kreeg je te maken met de plaatselijke zelfbenoemde baboesjkawacht. ‘Ik was erg bang voor onze erfbaboesjka.’

MOET DE EU LID WORDEN VAN RUSLAND?

9 De kennismaking met Chabarovsk is de definitieve klap voor het Ruslandbeeld waarmee ik van huis ging. In feite is dit het vijfde compleet andere Rusland waar we op onze reis terecht zijn gekomen: het unieke Sint-Petersburg, arrogant en irritant Moskou, onverwacht aanstekelijk Siberië, in sovjetherinneringen bevroren BAM-land en nu de zinderende energie van het Verre Oosten.

Nooit geweten dat er achter Siberië nog een heel ander stuk Rusland lag, Pacific Rusland, de East Coast, dichterbij de West Coast aan de overkant dan bij Moskou, en grenzend aan de meest vitale economieën ter wereld. Chabarovsk barst van de Japanse en Zuid-Koreaanse bedrijven; het is de eerste stad waar we Aziatische gezichten zien, niet alleen boven overalls maar ook boven maampak en power dress.

Hoe vanzelfsprekend de oriëntatie op de oostelijke burens is, blijkt als we Rita ontmoeten, een studente die Ljoeba heeft aanbevolen om ons de stad te laten zien. Alles aan Rita is perfect: ze is mooi en intelligent, spreekt vloeiend Engels en studeert Japans; ze spreekt de taal al goed genoeg om Japanse toeristen rond te leiden. Haar stage wil ze ook in Japan gaan doen. ‘Niet in China,’ zegt ze. ‘Dat ligt te veel voor de hand. Het stikt hier van de Chinese studenten en andersom gaat half Chabarovsk studeren in China, of aan een universiteit in Alaska of Seattle.’

Rita studeert trouwens ook Koreaans en Frans, maar eigenlijk economie. ’s Middags studeert ze, vandaag ook, morgen heeft ze tentamen. Maar ze is niet iemand die het op de laatste dag laat aankomen, licht ze toe. Hadden we al begrepen. Als je niet beter wist – Rita is, zoals de meeste inwoners van Chabarovsk, een etnische Russin – zou je achter haar zo’n Aziatische tijgermoeder vermoeden.

‘Kijk,’ zegt ze als we halverwege de Amoerski Boulevard de uitgestrekte dagmarkt van de stad passeren, ‘ze hebben hier een hele afdeling voor Koreanen. Er wonen al lang veel Koreanen hier, zo lang dat sommigen helemaal verrust zijn. Vrouwen pikken niet meer alles van hun mannen en mannen koken soms. Er heeft zich ook een soort Russisch-Koreaanse taal ontwikkeld, die ze in Korea nauwelijks meer verstaan. De Zuid-Koreaanse regering zag zich genoodzaakt een speciaal dorp te bouwen voor teruggekeerde Russisch-Koreanen omdat ze niet meer in de Koreaanse samenleving passen. Ze zijn te extravert en geëmancipeerd.’

Koreaanse en Chinese gastarbeiders, grotendeels illegaal, doen ook veel van het straatveegwerk, legt Rita uit. Maar ook studenten verdienen op die manier wat bij. Als we langs de rivier wandelen, onder de hoge rots die de mascotte van Chabarovsk is, op weg naar het unieke cluster musea dat erbovenop staat, omhelst ze pardoes een bezemjongen die daar aan het vegen is en die ons schaapachtig toeknikt als Rita verduidelijkt: ‘My boyfriend. Hij studeert economie. And he sweeps.’

Zesduizend roebel per maand verdient hij daarmee, 140 euro. ‘Achtduizend als hij er ook bij maait.’ Rita, zelfbewust en polyglot, beurt voor een stadstour zoals wij nu maken al de helft van dat bedrag, maar voert ook een feit aan dat het lot van haar vriendje weer verlicht: ‘Hij is wél eigen baas. Iedere veger heeft zijn eigen rayon. Ze mogen zelf uitmaken wanneer ze vegen, als ze het maar schoonhouden.’

Hee... dat wist ik niet. Weer een stukje gelegd in de puzzel van het intrigerende succes van de Russische straatreiniging. En weer een beleidsmaatregel waar we in Nederland een puntje aan kunnen zuigen: in dit immense land is het schoonhouden van de stad klaarblijkelijk niet opgeschaald en verambtelijkt, maar toebedeeld aan onderaannemertjes die vrij zijn in de manier waarop ze poetsen en trots kunnen zijn als hun straatje er weer schoon geveegd bij ligt.

Het is raar, maar bij het rondkijken in Chabarovsk dringt zich meer dan ooit een vraag op die me de hele reis al bezighoudt: hoort Rusland eigenlijk niet in de Europese Unie thuis? Rare vraag op deze plek, omdat we hier zo ver van Europa af zitten. Maar het uiterlijk van de mensen, het eten, de vormgeving van de stad en het economisch peil wekken onherroepelijk een gevoel van verwantschap.

11 Ook Rita vindt het een rare vraag, maar om precies de omgekeerde reden. ‘Nee, waarom?’ antwoordt ze oprecht verbaasd. ‘Wij voelen ons te Aziatisch.’ Om toe te voegen: ‘En Rusland is veel te groot voor de EU.’

‘Je bedoelt dat de EU eigenlijk lid zou moeten worden van Rusland?’ vraag ik, en lovely Rita lacht een rij prachtige tanden bloot.

‘We kunnen natuurlijk wél samenwerken,’ biedt ze minzaam aan. ‘Visa afschaffen en zo.’ Ongeveer wat wij tegen de Turken zeggen, dus. Als die nog willen, tenminste.

Ik heb de vraag al eens eerder gesteld, aan een software-ondernemer die we ontmoetten op onze rondvaart over het Bajkalmeer. Met vergelijkbaar resultaat. ‘We zijn te verschillend,’ zei hij. ‘En zoveel zouden wij er niet aan hebben.’ Hij wist waar hij het over had, want hij had een paar jaar in de Verenigde Staten gewoond.

Ze was goed bedoeld, mijn minzame suggestie om Rusland te balloteren voor onze club van beschaafde landen. Maar na twee beleefde weigeringen doe ik er verder maar het zwijgen toe. Beetje bescheidenheid. Chabarovsk is voor een EU-lid een goeie plek om dat te leren.

LIMO'S OP HET LENINPLEIN

In het park bij de Stadsvijver zagen we een opmerkelijk tafereel. Er kwam een limousine aanrijden, de *most stretched limo* die je ooit hebt gezien. En daarna nog een, een stuk of tien bij elkaar. Er rolden jongemannen uit in kraakwitte uniformhemden, bekroond

met lefpet op crewcut. Onder veel hoera-gebrul werd een man gejonast, de lucht in gegooïd en op de schouders genomen. Daarna reden ze weer weg.

12 Pas later realiseerden we ons dat dit ceremonieel onderdeel moest zijn van ‘abituriëntendag’. Net als in Komsomolsk vieren scholieren in Chabarovsk uitbundig hun laatste schooldag; de hele stad is er vol van. Op het Komsomolskaja Plosjad bij de rivier zien we jonge kinderen in de klederdracht van de Nanai (een klein steppevolk uit de omgeving) dansjes doen, terwijl hun klasgenootjes zwaaien met vlaggetjes ‘Schoolverlaters 2010, 152 jaar Chabarovsk’.

Op het Leninplein zijn het de middelbare scholieren die in ballroomkledij rond de roodgranieten fontein zweven. Ook hier rijden lange limousines af en aan. De plaatselijke tv legt alles vast. Het wijde plein, ook weer smetteloos schoon en opgesierd met zorgvuldig gesoigneerde bloemperken, is de gedroomde entourage.

Op een van de hoeken van het Leninplein zit Boekenwereld, de grootste boekhandel van de stad. Ik loop er binnen want ik heb een nieuw dagboek nodig. Het meisje dat me helpt is spichtig en ernstig, ze draagt een brilletje en spreekt school-Engels.

Een dagboek? Ze komt aanzetten met zo’n meisjesdagboek, met grote marges en een verlopend lila kleurtje aan de bovenkant. Zonder veel hoop dat ze me begrijpt, leg ik uit dat dit voor meisjes is die willen opschrijven dat vandaag hun vriendje iets onaardigs heeft gezegd, terwijl ik wil noteren wat ik heb gezien en overdacht.

‘Ah... you want to write your *thoughts!*’ roept ze tot mijn verbijstering, loopt weg en komt terug met een prachtig aantekenschrift, onbekrompen van omvang, gelinieerd met niet te dikke en niet te dunne lijntjes en precies de goede marges en regelafstand. Plus een heuse Amoertijger op het omslag.

Jane heet ze, en ze is misschien negentien. Zoals we eerder meemaakten: ook Jane explodeert bijkans van spreekbegeerte, zoveel wil ze tegelijk vragen en zeggen bij deze ontmoeting met een echte buitenlander. Niks, totaal niks is er bij haar te vinden van de dwangmatige ironie en het raar om een hoekje doen dat je bij stadse jongelui in Nederland kan aantreffen. Alleen gewone verlegenheid, de alltime verlegenheid van pubers.

‘Heb jij ook op het Leninplein gedanst toen je van school kwam?’ vraag ik. Ik laat haar de zojuist gemaakte foto’s zien.

‘Ja, natuurlijk. Dat is een Russische traditie.’

‘O, in Nederland steken we dan de draak met onze leraren.’

Volgt een niet begrijpende blik door de brillenglazen.

‘Dat leraren gek zijn, en dom en lelijk,’ dik ik aan.

‘Oh... en met zulke bad words?’

Ik schakel maar gauw over op de andere bestellingen die ik kan bedenken. Als ik twintig minuten later met mijn nieuwe dagboek plus ansichtkaarten en uiteenlopende overbodige spullen Boekenwereld uitloop, roept ze me na, een paar keer: ‘Thanks you. Thanks you, please!’ Dat je met me praten wou en nota nam van mijn gedachten.

Word ik op mijn beurt nog verlegen.

AAN DE RIVIER

De grootste attractie van Chabarovsk is zijn waterfront. Monumentale trappen voeren door een park naar het strand, waar rondvaartboten klaar liggen. Goed, het tochtje beperkt zich tot een ommetje heen en terug over de hoofdstroom, terwijl de zijarmen en *wetlands* worden genegeerd in hun maagdelijke pracht. En de cafés en terrassen in het park verkopen alleen bier en chips, onder het genot van oorverdovende muziek. Maar intussen is Chabarovsk wel de eerste stad op onze route die zich voluit naar het water wendt.

Veel meer dan ik me had gerealiseerd is Rusland een waterland. Siberië, die eindeloze landmassa, schraal en droog?

Misverstand – het is er vergeven van de moerassen. Een typisch Siberisch boerenerf is uitgerust met vlonders om droge voeten te houden. En ieder dorp, iedere stad, ligt aan een rivier. In dorpen levert dat de idyllische plaatjes op waar Russische schilders zo verzot op zijn, maar de meeste steden hebben de rivier hun rug toegekeerd. Het rivierfront is er weggestopt achter beton, schuttingen, industrie en rotzooi.

14 De eerste dagen in Sint-Petersburg konden we het nog niet geloven. De schitterende Neva-oever bleek een kale verkeers-traverse, waar we vol vertrouwen op zoek gingen naar een terrasje... maar niks hoor. Ook met de Moskva-oever in Moskou is weinig gedaan. Daarna kwamen de Kama in Perm, met vervallen woonkazernes en industrie, en de Tom in Tomsk, waar het uitzicht grotendeels is dichtgetimmerd met kotjes en schuurtjes tussen vuilnis en troep.

Krasnojarsk en Irkoetsk vormden een plezierige onderbreking, met allebei een fijne flaneerboulevard met bier, sjasliek, handje vasthouden en gezang. Maar daarna was het weer troesteloosheid troef in Severobajkalsk, ostentatief van het Bajkalmeer afgewend, en Tinda met zijn verroeste buizenstraat over de rivier.

In verscheidene steden werd de treurigheid nog vergroot door de aanwezigheid van een megalomane terminal voor passagiersschepen. Het waren vervelozende en afgebladderde sovjetrudimenten met gesloten kassa's en verlaten steigers. Ook van vrachtvaart viel trouwens weinig te bespeuren. Eind negentiende eeuw voeren er tienduizend schepen op de Volga, maar sinds de tijd van Ilja Repin en de Volgaslepers lijkt de klad er in te zitten.

Zelfs in Sint-Petersburg zagen we nauwelijks scheepsverkeer op de Neva en weinig pleziervaart op de fameuze grachten. Terwijl Peter nog wel zo zijn best heeft gedaan om de Russen te winnen voor de watergedachte!

WWW.LUBBERHUIZEN.NL

© 2012 HERMAN VUIJSJE

& UITGEVERIJ BAS

LUBBERHUIZEN

FOTO'S HERMAN VUIJSJE

EN SYA VAN 'T VLIJE

ONTWERP GIJS SIERMAN

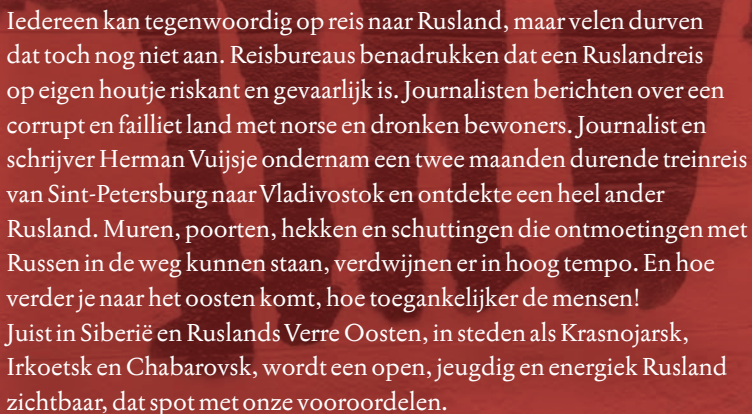
DRUK PALTEAM,

DUIVENDRECHT

www.lubberhuizen.nl

A stylized, high-contrast drawing of three figures in uniform, possibly police or military, standing in a line. The figures are rendered in black and white with red highlights on their shoulders and caps. The figure on the right has the word 'Toy!' written on its back. The background is a textured, light-colored wall.

Iedereen kan tegenwoordig op reis naar Rusland, maar velen durven dat toch nog niet aan. Reisbureaus benadrukken dat een Ruslandreis op eigen houtje riskant en gevaarlijk is. Journalisten berichten over een corrupt en failliet land met norske en dronken bewoners. Journalist en schrijver Herman Vuijsje ondernam een twee maanden durende treinreis van Sint-Petersburg naar Vladivostok en ontdekte een heel ander Rusland. Muren, poorten, hekken en schuttingen die ontmoetingen met Russen in de weg kunnen staan, verdwijnen er in hoog tempo. En hoe verder je naar het oosten komt, hoe toegankelijker de mensen! Juist in Siberië en Ruslands Verre Oosten, in steden als Krasnojarsk, Irkoetsk en Chabarovsk, wordt een open, jeugdig en energiek Rusland zichtbaar, dat spot met onze vooroordelen.

Herman Vuijsje schreef diverse reisboeken, waaronder het succesvolle *Pelgrim zonder god*, het verslag van zijn omgekeerde pelgrimage van Santiago de Compostela naar Amsterdam.